

kommunikatív magatartási módokat vizsgálja az internetes ismerkedés és társkeresés során.

A kötet utolsó harmadában helyet kapó tanulmányok az új médiához kapcsolódó használati szokásokat s a médiával kapcsolatos magatartás változásait vizsgálják. Gagyí József „Elektronikus otthon” és tizenéves lakói című értekezésében arra hívja fel a figyelmet, hogy a technológiai változásnak a kultúraátadás folyamatait módosító hatásai kiemelkedő jelentőségűek. Minden új kommunikációs eszköz sokszorosan kihat a kultúra újrafomálására. A különbségek is jól érzékelhetőek, hisz az előző évtizedekben a családokban a gyökeres változást a gépkocsi és a televízió jelentette, manapság viszont abból fakad, hogy számítógép- és mobiltelefon-tulajdonossá válik minden kisiskolás. Hasonló szellemben ír az internethez fűződő felhasználói szokásokról Tőkés Gyöngyvér *Internethasználati szokások a Maros megyei középiskolás diákok körében* című írásában. Az internet ma bárki számára hozzáférhető, interaktív, a felhasználó maga választja ki, hogy milyen információt akar megszerezni. Ugyanakkor lehetősége van arra, hogy közzé is tegyen információkat. Az internet segítségével leegyszerűsödik a munka és a kommunikáció folyamata, de az információk szűrése, az információs salak kiszűrése egyre több gondot okoz. A jelentős mennyiségű szennyező információ, az erkölcstelen, törvénytelen tartalmak egy új etikai kód kifejlesztését teszik szükségessé. Az új média által biztosított függetlenségről, szabadságról, az új média beágyazottsága kérdéséről beszél Gagyí Ágnes

Rovásírást az Unicode-ba! Megjegyzések az új média társadalmi beágyazottságának kérdéséhez című írásában. Nála az új média úgy jelenik meg, mint az új globális civil társadalom kiépülésének fő helyszíne és közege. Ide kapcsolódik Merkovity Norbert *Az online hálózatok újraértelmezése* című írása is, amely a digitális hálózatokon megjelent, eltérő logikával működő aktív és inaktív hálózatokat vizsgálja. Vincze Enikő *Blog-virtu(á)lis gondolatok a blogozás elemzéséről* című írása a kötet zárótanulmányaként szerepel. Az új média egyik produktuma a blog, amely – a szerző megállapítása szerint – a posztmodern terméke, hordozója és fenntartója. A blogozás fontos társadalmi és kulturális funkciókat tölt be, társadalmi szükségleteket elégít ki. A blog maga is részévé válik a kommunikáló egyének életének, beépül személyiségükbe, kapcsolataikba, s ezáltal az új média teljesen felborítja a hagyományos média tartópilléreit.

A kötet írásaiból leszűrhető tanulságok összességüként elmondható, hogy az új médiumok kiemelkedő szerepet játszanak a posztmodern társadalom és az új típusú virtuális közösségek felépítésében. Az új média a számítógép, a hagyományos nyomtatott és elektronikus média előállítás, szórás, értelmezési lehetőségeit nyilvánvalóan megváltoztatta. Ugyanakkor nagymértékben megváltoztatja az információhoz, tudáshoz való viszonyunkat is, az ember-ember, ember-dokumentum, ember-számítógép közötti kommunikáció formáját és tartalmát.

Miklós Beáta

Fogalmaink fogságában

Fogalom és kép. A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Filozófia Tanszékcsoportjának magyar tagozata által szervezett nemzetközi tanévkezdő konferencia előadásai. 2009. október 17. Szerkesztették Gál László, Egyed Péter. Presa Universitară Clujeană, Kvár 2010. 185 oldal

A filozófiai és a tudományos gondolkodás nem nélkülözheti a fogalmak használatát. A fogalom mibenlétére és a fogalomképzésre vonatkozó interdiszciplináris kutatások ezért is alapvető jelentőségűek. A kognitív nyelvészeti kutatások, az

agyműködés és gondolkodás neurofiziológiai vizsgálata, a filozófia ontológiai és nyelvi fordulata, amely a metafizika fogalmainak dekonstrukcióját eredményezi, egyre inkább ráirányítják a figyelmet a fogalom hagyományos logikai és ismeretelméleti

meghatározásának elégtelen voltára. A kognitív nyelvészetben főként Chomsky és Lakoff munkássága révén nyilvánvalóvá vált, hogy a fogalomalkotás folyamatáról a logikai, nyelvi és tapasztalati feltételeket egyaránt figyelembe vevő integratív szempontot képviselő elméletek képesek számot adni. A neurofiziológiai kutatások bizonyítják, hogy a fogalomképzés sokkal inkább felismerési és visszaidézési idegfolyamatokon alapul, mintsem tárolt definíciókon vagy szükséges és elégséges attribútumok gyűjteményén.

A *Fogalom és kép* című konferenciakötet a fogalommal kapcsolatos hagyományos elméleteknek és kortárs kutatásoknak szentelt, bukaresti és magyarországi meghívottak részvételével megszervezett nemzetközi konferencián elhangzott 17 előadásból 11 előadás szerkesztett változatát tartalmazza. A szerzők a javasolt tematika sokrétű megközelítését nyújtják, amely a kognitív evolúció problémakörétől és az önmegvalósító hegeli fogalom gondolatától a logikai, hermeneutikai, etikai megközelítéseken át a metaforaelméletekig, a videoklip logikájáig, a képzeteknek, képanalógiáknak a gyakorlati filozófiában játszott szerepéig terjednek.

Lehmann Miklós *Fogalom és kép kognitív evolúciós szempontok szerint* című tanulmányában a képzeletvita kapcsán kifejti, hogy a kép és fogalom mint valós reprezentációk különbsége az evolúciós elmélet által meghaladható. A rendszerelméletnek az evolúciós elméletre való alkalmazása igazolja, hogy kép és fogalom egységes reprezentációs keretbe illeszthető. A problémás mozzanatot ebben az összefüggésben a nyelvi képesség evolúciós magyarázata képezi. Ma már azonban a kognitív rendszer evolúciós folyamatában az eszközkészítés, a szociális viselkedés és a preverbális kommunikáció képességcsoportjára léteznek adaptációs magyarázatok. A felsoroltak Bickerton értelmezése szerint a nyelv preadaptációjának tekinthetők. A nyelv által olyan külső reprezentációs tár jön létre, amely révén a kognitív folyamatok kiterjeszhetőek a másik ember irányába, és nemcsak információs forrásként szolgálnak, hanem az interaktivitás folytán a környezetben is állandó változtatásokat generálnak.

A nyelv jelenti a biológiai evolúcióból a kulturális evolúcióba való átmenethez az ugródeszkát.

A következő tanulmány az előzőben megismert kognitív szempontokat újabakkal kiegészítve széles körű elemzését nyújtja a fogalom és fogalomképzés kortárs elméleteinek. Veress Károly *A fogalomalkotás mint nyelvi történet* című tanulmánya a fogalomalkotással kapcsolatos fontosabb szemléletváltásokat veszi szemügyre, a kognitív tudományok és a hermeneutika nézőpontjából, kimutatva, hogy az, ami közös vonás mindezekben az elméletekben, az éppen a fogalomalkotásnak a nyelv közegében való történésként való elgondolása. A logikai szemantika mozdítja ki a fogalom hagyományos értelmezését a fogalomhasználat és az alkalmazás irányába, belátva, hogy a fogalom nem lezárt, hanem nyitott struktúra. Ehhez hasonló belátáshoz jutnak a neurofiziológusok is megállapítva, hogy a fogalom inkább „a reprezentációknak egy potenciális halmaza”, amelyeket különböző ingerek hatására aktivizálunk a memóriából. A kognitív nyelvészeti kutatások jeles képviselője, Lakoff is leszámol néhány megrögzött előítélettel, mint például a fogalmak mentális természetével, és arra a megállapításra jut, hogy a fogalmaknak nincs egy lényegi magja, és a jelentésüket sem lehet teljesen elkülöníteni más fogalmi jelentésektől. A szerző H.-G. Gadamer hermeneutikai koncepciójára hivatkozva arra hívja fel a figyelmet, hogy megváltozott a filozófiának a fogalomhoz való viszonya. A fogalmakat nem lehet pusztán technikai értelemben mint valami szerszámokat használni. A fogalom értelmezés, magának a hermeneutikai tapasztalatnak a végrehajtási módja. A szellemi hagyománnyal folytatott beszélgetésben állandó (természetes) fogalomalkotás megy végbe, ez azonban nem szubszumáló logikai művelet, hanem azt fejezi ki, hogy az értelmezés folyamatában a fogalmi általánosítást a megértésben részt vevő mindig a saját tapasztalataira alkalmazza.

Egyed Péter *A fogalom kérdései Hegel természetfilozófiájában* című tanulmányában kiemeli a hegeli fogalom műveleti jellegét, azt, hogy ennek a célja mindig a létmegragadás. A fogalom az az eljárás mód, ahogyan az értelemben helyezzük a dolgok

tartalmát, s ennél fogva amikor helyesen gondolkodunk, akkor a fogalmakban a dolgok bontakoznak ki lényegük szerint. Ungvári Zrínyi Imre tanulmánya *A látvány, a képzetek és képanalógiák a gyakorlati gondolkodásban* a hermeneutika felől közelít az etikai felé, azzal a céllal, hogy megvilágítsa, milyen szerepe van az emberi cselekvés megértésében és erkölcsi megítélésében a cselekvők és az értelmezők képzeteinek. A képzetek, képek előzetes cselekvésorientáló funkciót töltenek be, mivel az ember legelsősorban a cselekvésében válik nyilvánvalóvá önmaga számára, azonban mégsem lehetséges csak a kimerevített képsorok alapján a cselekvés maradéktalan megértése. Az összefüggést csak az értelmező viheti bele a képsorba. Az elbeszélte történet képes kiemelni a képet az elszigeteltségből és magyarázni is azt.

Kovács Barna Derrida és Ricoeur metaforára vonatkozó nézetei alapján próbálja igazolni azt az állítást, hogy a metaforának van egy sajátos referenciája, amely különbözik a fogalmak denotátumától. A fogalmi jelentés a szó szerinti értelemnek az általánosan kialakult használatára utal, míg a metafora a valóság új referenciáira derít fényt.

Tamás Dénes *Látványba fojtva* című tanulmánya a nyelvi fordulat utáni képáradásból próbálja megragadni a videoklip lényegét. A videoklip olyan villódzó mozgóképsor, amelyben az egymásutáni képek csak utalnak valamire, anélkül hogy teljességében mutatnák azt, megszüntetve ezáltal a szemlélés,

értelmezés lehetőségét is. A videoklip a színre vitt tudattalan, állítja a szerző, amelyhez a megtekintés idején túl nem társul és nem is társulhat értelmezői munka, mivel ezek az önmagukká osztódott képek nem tartanak sehová, nem hordoznak egy meghatározott értelemirányt.

Az említettekén kívül a kötet tartalmazza még Mircea Dumitrunak a modellekről és szerepekről szóló angol nyelvű előadását, valamint Gál Lászlónak a propozicionális és a képi tartalom reprezentációiról írt tanulmányát, amelyek fontos vonatkozásokkal egészítik ki a felvázolt problémakört. Szintén megtalálhatók a kötetben Kerekes Erzsébetnek a gyermekfilozófiáról, Schmidt Dánielnek az ontológiai lehetőségfogalomról, valamint Szöcs Krisztinának Közép-Európa fogalmáról írt tanulmánya is, melyek fontos adalékokkal és kutatási irányokkal egészítik ki a konferenciakötet tematikáját.

A Gál László által jegyzett előszó arra utal, hogy a konferencia és a publikált tanulmánykötet valójában a kezdetét jelzi kolozsvári gondolkodók által a kognitív tudományi kutatások irányában megtett szellemi nyitásnak, melynek további eredményeiről újabb konferenciák és tanulmánykötetek fognak hírt adni. Ezekben még a jelen kötetből kimaradt tanulmányok is helyet kaphatnak, s így az itt még vázlatosnak tűnő, de a lényegi csomópontok mentén máris kirajzolódó kép a későbbiekben kiteljesedhet.

Csergő Antal

Egy hiteles Kierkegaard-kép

Püsök Sarolta: Søren Kierkegaard teológiájának súlypontjai. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kvár 2010. 168 oldal

Püsök Sarolta könyvének bevezetőjében így fogalmazza meg tanulmánya fő célkitűzését: „hiteles Kierkegaard-képet rajzolni”. Az olvasó számára viszont már az is feltűnő lehet, hogy ez a cél nem feltétlenül egyezik meg a cím által keltett elvárásokkal (*Søren Kierkegaard teológiáinak súlypontjai*).

Vajon a dán író teológiai gondolatainak feltárása vagy személyiségének és munkásságának hiteles visszaadása vár ránk? Egy hiteles, valóság-hű kép valamennyire becsapó is lehet, mert az ember hajlamos hinni neki, azt gondolva, hogy az ábrázolt tárgy, személy vagy esemény csupán a megjelenített